

Liehtalan rakennukset

...ja kertomuksia Liehtalan Jallun elämästä

Historiaa

Liehtalanniemi kuului viime vuosisadalla Lintusalossa sijaitsevaan Sorjolan kantatilaan. Alueella oli tuolloin kalliota 11,1 ha, kaskimaata 10,5 ha, suota 0,7 ha ja tulvaniittyä 0,5 ha. Maisema oli toinen kuin nykyään: kaskeamisen seurauksena palomaa ja vesaikko vallitsivat.

Johan Viskari perheineen asui Liehtalassa 1900-luvun vaihteessa ja tuolloin ilmeisesti rakennettiin aitat, savusauna ja navetta. Vuonna 1904 tilalle muutti torppari Matti Reponen perheineen. Matti Reponen osti tilan itsenäiseksi torpparivapautuksen jälkeen ja hänen poikansa Jalmari (1902–1976) peri sen vanhempiensa kuoltua 1948. Jalmari Reponen – Liehtalan omaperäisen Jallun kuoltua tila päättyi 1978 Puumalan kunnan omistukseen. Museotoiminta alkoi 1981 ja alueesta tuli luonnonsuojelualue 1984.

Pientila ei pystynyt Reposia elättämään, vaan isä ja poika kävivät maatalous- ja metsätöissä muuallakin. Matti toimi myös räätälinä, ja emännältä liikenä joskus voita myyntiin. Kotieläiminä tilalla oli kaksi lehmää, muutama lammas, kanoja ja kissoja – Jallulla myöhemmin hevonenkin.

Liehtalan rakennukset ja rakennelmat

Liehtalan rakennukset ja rakennelmat ovat tyypillisiä köyhälle eteläsavolaiselle pienviljely- ja kalastustilalle vuosisadan vaihteessa. Ne ovat yhä alkuperäisillä paikoillaan. Osa rakennuksista on alkuperäisiä, osa uusia, vanhan mallin mukaan rakennettuja.

Päärakennus

Liehtalan tilan päärakennus on paritupa, joka on ollut yleinen talotyyppi suomalaisissa talonpoikaisoloissa. Se muodostuu lämmitettävästä asuintuvasta ja huoneesta, jolla on ollut monia käyttötarkoituksia. Liehtalassa kylmää kamaria on käytetty kesäisin asuinhuoneena ja talvisin varastona. Tuvan ja kamarin väliin jää porstua, joka oli alkuperäisessä rakennuksessa läpikäytävä.

Liehtalassa alkuperäinen hirsinen päärakennus oli rakennettu vuosisadan vaihteessa, mutta se paloi talvella 1943. Tulipalon jälkeen Jallu rakensi itselleen vain tupapuolen (ks. kansikuva). Tämä uusi tupa poikkesi kuitenkin alueen muista rakennuksista niin paljon, että se muutettiin alkuperäiseen asuunsa 1980. Tuvan pärekatto on uusittu viimeksi vuonna 2013.

Omituinen reikä tuvan ikkunan pielessä kertoo Jallun pyyntiharrastuksesta: talvisina kuutamoina hän ampui siitä saunan luo asetetulle haaskalle tulleita kettuja.

Navetta ja lato

Liehtalan navetta ja saman katon alla oleva lato ovat ilmeisesti alkuperäisiä rakennuksia vuosisadan vaihteesta. Navetan ja ladon väliin tulee sola, jota pitkin karja on tuotu metsästä navettaan. Solassa on myös ruokittu tilan eläimet. Liehtalan navetta on tyypillinen itäsuomalainen sekasontanavetta eli lattianavetta. Navetassa on maalattia, jossa eläimet ovat olleet kytkettyinä tai irrallaan. Rehut on kasattu lehmän eteen ja juotava on tarjottu sangosta. Kuivikkeina on käytetty runsaasti hakattuja havuja ja lehdeksiä, jolloin lantakerros on noussut nopeasti ja virtsa suodattunut sen alakerrokseen. Lanta on tyhjennetty vain muutaman kerran vuodessa, viimeistään silloin, kun lehmän selkä otti kiinni välikattoon. Lannan palaessa navetta pysyi lämpimänä. Tuuletus tapahtui seinän yläosassa olevien matalien aukkojen tai harvan välikaton kautta. Navetan pärekatto uusittiin viimeksi vuosina 2009 ja 2010.

Aitat

Aitta on vanhastaan varastorakennus, jolla on ollut useita käyttötarkoituksia. Tarpeen mukaan niitä on saattanut olla tilojen pihapiireissä kymmenittäin. Pieni itäsuomalainen aitta on kohonnut muutaman matalan nurkkakiven varassa suoraan maaperästä kuten muutkin hirsirakennukset. Liehtalan kaksi pientä aittaa ovat tilan alkuperäisiä rakennuksia. Ainakin toinen niistä on siirretty muualta Liehtalaan. Idänpuoleinen on ollut vaate- ja lännenpuoleinen ruoka-aittana.

Perunakuoppa

Perunakuoppa on ollut yleinen kellarin vastine eri puolilla maata. Kuoppa on yleensä vuorattu mukulakivillä ja sen suojan on hirsikehikko. Päälle jää vielä paksu maakerros. Myös Liehtalassa on ollut ja on yhä perunakuoppa päärakennuksen ja aittojen välissä. Aikoinaan se peitettiin talveksi laudoilla ja oljilla. Kuopassa käytiin vain lauhalla säällä. Kuoppa on kunnostettu 1989 ja viimeksi syksyllä 2010, jolloin siihen rakennettiin katto ja uusittiin sisäpuolen puukehikko.

Kaivo

Liehtalan kaivo on sijoittunut pihapiirin alareunassa olevaan notkelmaan. Siellä on hoidettu tilan vesitalous. Kaivon kansi ja vintti on rakennettu uudestaan syksyllä 1989. Kansi uusittiin myös kesällä 2009.

Kota

Pystyyn ladotuista riu'uista tehty kartiomainen pistekota eli keittokota oli vielä tämän vuosisadan alussa tavallinen köyhän talon talousrakennus Savossa. Siinä oli lattiana paljas maa ja kivistä kyhätty avoin tulisija, jonka yli kulkevasta orresta riippuivat haahla ja keittoastiat. Kotaa käytettiin kesät talvet karjavesien kuumentamiseen, pyykinpesuun ja ruoanlaittoon. Liehtalassakin on ollut pistekota samassa paikassa kuin nykyinen 1980-luvulla rakennettu kota, saunan ja kaivon välissä. Se on kuitenkin poikennut hieman nykyisestä rakennelmasta. Se oli rakennettu useista erimittaisista riu'uista ja se oli nykyistä rakennelmaa leveämpi ja matalampi.

Sauna

Itäsuomalaiset saunat ovat olleet pieniä; niin myös Liehtalan savusauna. Se on alkuperäinen, todennäköisesti alueen vanhin rakennus vuosisadan vaihteesta. Kylpemisen ohella siellä on ilmeisesti myös puitu talon vilja, sillä varsinaista riittä ei Liehtalassa koskaan ole ollut. Saunan katto uusittiin vuonna 2012. Vuonna 2014 on tarkoitus purkaa ja uudelleen latoa savusaunan kivikiuas ja saattaa sauna jälleen käyttökuntoon.

Haasiat

Riu'uista rakennettuja haasioita on käytetty heinien, lehdesten ja viljan kuivaamiseen. Liehtalassa näitä kaikki on kuivattu tämän vuosisadan alkupuolella ainoastaan haasioilla. Myöhemmin talon isäntä Jallu käytti myös seipäitä. Nykyinen haasia on pystytetty 2010.

Koppeli

Järvien rannoilla on vielä tämän vuosisadan puolella kuivattu kalanpyydyksiä koppelissa eli verkonkuivausvajassa. Se on harvaseinäinen hirsivaja, jossa pumpulilangasta tehdyt kalanpyydykset kuivuivat hyvin. Liehtalan rannassa on vielä Jallunkin aikaan ollut pieni vaja. Nykyinen koppeli on hieman suurempi, mutta muistuttaa muuten alkuperäistä rakennusta. Se on rakennettu 1980-luvun alussa.

Aidat

Perinteisesti aidan tehtävänä on ollut suojat viljelyksiä ja pihoja metsässä ja niityllä vapaasti laiduntavalta karjalta. Aidat olivat korkeita ja tiheitä ja niitä on ollut runsaasti. Lyhytikäiset aidat rakennettiin lehtipuista ja pitkäikäiset nuorista männyistä ja kuusista. Savossa oli ennen käytössä monentyyppisiä puuaitoja. Suuritoisissa pisteaidoissa eli lyhytjuoksuissa aidoissa käytettiin lyhyehköjä tasamittaisia aidaksia. Aidakset ulottuivat maahan jyrkässä kulmassa. Pisteaitoja pystytettiin lähinnä asumusten liepeille. Panenta-aidoissa eli pitkäjuoksuissa aidoissa aidakset olivat erimittaisia ja melko vaakasuorassa.

Vuosisadan alussa Liehtalassa oli vain yksi pitkäjuoksuinen aita suojaamassa pihaa. Se on kulkenut navetan ja saunan takaa rannasta rantaan. Eläimet laidunsivat koko saaren metsiä, ylittivät matalan veden aikana Salonpäänsalmen ja kulkivat Niinisaaren kylälle asti. Tarkkaan ei tiedetä milloin niemen kannakselle rakennettiin aita, mutta useita kymmeniä vuosia Liehtalanniemen alueella on ollut kaksi pitkäjuoksuista aita. Nykyiset aidat ovat rakennettu 1990–2000-luvuilla.

Liistekatiska

Liistekatiska on matalaan veteen rakennettu kiinteä sulkupydyys, jossa on nielullinen pesä ja siihen johtava johdeaita. se tehdään litteistä männyn liisteistä, joiden pituuden määrää veden syvyys ja jotka on nidottu koivuvitsaksilla yhtenäiseksi seinämäksi. Aita ja pesä tuetaan veteen upotettuihin tukeviin seipäisiin. Kiinteä liistekatiska on ollut yleinen pyydys lähes koko maassa. Niitä on ollut hyvin monen mallisia. Tärkeää oli, että katiska painettiin paikoilleen keväällä ennen jäiden lähtöä tai heti niiden purkauduttua. Katiskalla pyydettiin vesien jäätymiseen asti kokemalla pyydys haavilla veneestä käsin.

Koska kalastus on ollut Liehtalassa tärkeä elinkeino, myös siellä on rakennettu runsaasti liistekatiskoita suojaisiin lahdenpoukamiin. Voimakkaan vedenpinnan vaihtelun takia niitä on ollut useissa eri kohdissa. Yleensä katiskat rakennettiin samaan rantaan, jossa nykyinenkin katiska sijaitsee.

Reposet liottivat alkukesästä liistetarpeitaan järvessä, sitoivat liisteet vitsaksilla yhteen ja upottivat katiskan seipäillä tukien järven pohjaan. Katiska kesti yleensä vuosia, mutta joskus sitä jouduttiin jäidenlähdön jälkeen korjailemaan.

Tarinoita Liehtalan Jallusta

Ulkoilmaelämä piti Jallun terveenä, eikä pikkuvikojen takia toimittanut järven saaresta lääkäriin lähteäkään. Jallun yleislääkkeenä oli puutarhan tuottama punainen ”viinimarja”, josta hän valmisti nektaria: marjat säilytettiin lattian alla kokonaisina, ja tarpeen tullen Jallu pusersi sormissaan niistä mehua lasiin. Tätä herkkua hän auliisti tarjoili hieman vaivautuneille vierailleenkin.

Jallulla oli taloudessaan maatiaiskukko ja kymmenkunta kanaa tuottamassa maalaismunia ruokapöytään. Ne jakoivat tasa-arvoisesti tuvan Jallun ja lukuisten kissojen kanssa. Vanhoilla maatiaiskanoilla oli harmillinen tapa hautoa muniaan yli kohtuuden. Jallun olikin ryhdyttävä asian johdosta toimenpiteisiin: hän pyydysti hautomakuumetta potevan elikon, pisti sen punomaansa liistekonttiin ja kontin aidanseipääseen. Kontissa sai tehtävästään hairahtunut maataloustuottaja opetella uudestaan kanan tavoille.

Aikaisemmin Jallu piti kahta lehmää, joiden maidontuotanto ei päättä huimannut: litra kerrallaan oli keskimääräinen tuotos. Lypettyään iltasella maidon yksikorvaiseen kiuluun

Jallu astui ulos, ryypätä karautti kiulun tyhjäksi ja pisti sen alassuin seinässä olevaan nulaan. Sitten hän hieraisi navetan päässä kuivamassa olleesta ruissitomesta jyviä kämmeneensä, puhalsi kuoret pois ja pisti jyvät suuhunsa. Ne pureskeltuaan hän virkahti: ”Lehmät on lypsetty, ruoka on tehty ja syöty ja astiat pesty...” Jallun tarkan markan taloutta kuvastaa pyrkimys suljettuun ravinnekiertoon, jota nykyään pidetään ympäristönsuojelun kulmakivenä. Kun hänen ajossa ollessaan hevonen sattui laskemaan kakkaroita, Jallu oitis seisotti ajokkaan. Hän keräsi tieltä sonnat mukaan varaamaansa tyhjään säkkiin ja jatkoi ajoa. Kotiniityn kasveista ”jalostetun” lannoitteen matka päättyi aikanaan samaiselle niitylle.

Puumalan kunta, matkailu- ja kulttuuripalvelut 2016
Tuula Vainikka tuula.vainikka@puumala.fi
Keskustie 14, 52200 Puumala

Kuva: Jari Lehtonen

Tule ja tutustu Niinisaareen!

Kannattaa kurkistaa **Hanhiniityn Pajaan ja Galleriaan**. Pajalta voi ostaa käsityönä valmistetut puukot, eräkirveet, takosaranat ja muut yksilölliset taontatyöt. Paja vuokraa myös kanootteja, kajakkeja ja retkeilyvarusteita. Hanhiniitty palvelee 20.6. - 31.8.2017 tiistaista sunnuntaihin klo 12–18 (maanantaisin suljettu). Tervetuloa! Lisätietoja p. 040 740 1831.

Temolan Viinitilan isäntäpari toivottaa vierailijat tervetulleeksi tilalle. Viinimyymälästä voit ostaa tuotteita pulloittain: laatuluokiteltuja ja palkittuja musta-, puna- ja valkoherukkaviinejä, vadelma- ja valkoherukkakuohuviiniä sekä aitoa Omenasiideriä. 35-paikkaisessa Viinituvassa ja puutarhaterassilla viinien lisäksi tarjolla myös mansikka-, vadelma-, puolukka- ja mustaherukkalikööriä. Avoimna kesä ja elokuussa 2017 pe-su klo 12-18. Heinäkuussa päivittäin klo 12–18. Tiedustelut p. 040 543 7353.

Niinisaassa lähellä on myös ruoka- ja majoituspalvelut. **Okkolan Lomamökit** toimivat ympäri vuoden. **Ravintola Niinipuu** on avoinna 6.6.–20.8.2017, ti-la klo 11–18. Sunnuntaisin klo 12–15 **Niinipuun Vintillä** on noutopöytä. Maanantaisin huilataan. Maukas lähiruoka on saanut Makuja maakunnasta-tunnustuksen ja Niinipuun Vintillä on vietetty monet hauskat häät ja syntymäpäivät. Saassa kun ollaan, Niinipuun laituriin voi kiinnittyä isollakin paatilla.

Saaristokirppis on avoinna Lintusalontie 198:ssa 10.6–2.9.2017 lauantaisin klo 11–15. Kirpputori tiedustelut Raili Kontinen p. 0500 210 487.

NIINISAARESSA TAPAHTUU 2017

17.6. Niinijazz klo 20 www.okkola.fi

17.6. Rakastu kesäyöhön melontatapahtuma klo 20 www.hanhiniitty.fi

15.7. Saaristolaispäivä www.veskansankylat.fi

15.7. Raimond Niinipuun vintissä klo 20 www.okkola.fi

Katso Puumalan kesätapahtumat www.puumala.fi